

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमात्रिहा गायत्रं छन्द आ रोह पृथिवीमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभुं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयुतो हन्ता जागत्रं छन्द आ रोहु दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (१)

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्ताऽनुष्टुभं छन्द आ रोहु दिशोऽनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुप्यः समञ्चन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिष्ठो अख्युदा रोदसी भानुनां भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभिं न आ वर्तस्वाऽयुषां वर्चसा सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने (२)

अङ्गिरः श्रुतं तै सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासां पोषस्य पोषेण पुनर्नो नृष्टमा कृधि पुनर्नो रुयिमा कृधि। पुनर्रूर्जा नि वर्तस्व पुनरंग्न इषाऽयुषां। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रुय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारयां। विश्वफिस्त्रया विश्वतस्परिं। उदुत्तमं वरुणं पाशमस्मदवाधुमं (३)

वि मध्यमः श्रथाय। अथा वयमादित्य ब्रते तवानांगसो अदितये स्याम। आ त्वाहारप्रमन्तरभूर्धुवस्तिष्ठाविचाचलिः। विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्टमधि श्रय। अग्ने बृहन्नुपसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषाऽऽग्नात्। अग्निर्भानुना रुशंता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्यान्यप्राः। सीद त्वं मातुरस्या - (४)

उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा तपसाऽभि शूशुचोऽन्तरस्यां शुक्रज्योतिर्वि भांहि। अन्तरंगे रुचा त्वमुखायै सदने स्वे। तस्यास्त्वं हरसा तपञ्चातवेदः शिवो भंव। शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथौ सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासंदः। हृःसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्घोतां वेदिषदतिर्थिदुरोणसत्। नृपद्वरसदृतसद्घोमसद्भागोजा क्रतुजा अद्रिजा क्रृतं बृहत्॥ (५)

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोर्मनेनाग्नेऽधमस्या: शुचिष्योऽश च॥५॥

[१]

दिवस्परिं प्रथमं जज्ञे अग्निरुस्मद्वितीयं परिं जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा

अजस्रमिन्धां एनं जरते स्वाधीः। विद्मा ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्मा ते सद्म विभृतं पुरुत्रा। विद्मा ते नामं परमं गुहा यद्विद्मा तमुथ्सं यतं आजुगन्थं। समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईर्धे दिवो अग्नु ऊधन्नं। तृतीये त्वा (६)

रजसि तस्थिवा॒ समृतस्य योनौ महिषा अहिन्वन्न। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्चन्न। सद्यो जंजानो वि हौमिद्धो अख्युदा रोदसी भानुनां भात्यन्तः। उशिक्पावको अरतिः सुमेधा मतैष्वग्निरमृतो निधायि। इयर्ति धूममरुषं भरिष्टदच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षत्। विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ (७)

रोदसी अपृणाञ्जायमानः। वीडुं चिदद्रिमभिनत्परायज्ञना यदग्निमयजन्तु पश्च। श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्राप्णः सोमगोपाः। वसौः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्र उषसामिधानः। यस्ते अद्य कृणवद्वद्रशोचेऽपूपं दैव घृतवन्तमग्ने। प्रतं नयं प्रतरां वस्यो अच्छाभि द्युम्नं देवभक्तं यविष्ठ। आ (८)

तम्भंज सौश्रवसेष्वग्न उक्थउक्थ आ भंज शस्यमाने। प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्ञातेन भिनदुज्ञनित्वैः। त्वामंग्ने यजमाना अनु द्यून् विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि। त्वयोः सह द्रविणमिच्छमाना ब्रजं गोमन्तमुशिजो वि वंव्रः। दृशानो रुक्म उर्वा व्यद्योद्दुर्मरुषमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेन द्योरजनयस्तुरेताः॥ (९)

तृतीये त्वा गर्भ आ यंविष्ठा यच्चत्वारि च॥ [२]

अन्रपतेऽन्रस्य नो देह्यनमीवस्य शुभ्षिणः। प्रप्रदातारं तारिषु ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुर्पदे। उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिरुचिभिस्त्वम्। बृहद्धिर्भानुभिर्भासुम्ना हिं सीस्तनुवा प्रजाः। सुमिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयुतातिथिम्। आ (१०)

इस्मिन् हृव्या जुहोतन। प्रप्रायमिग्निरुतस्य शृण्वे वि यथसूर्यो न रोचते बृहद्धाः। अभियः पूरु पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। आपो देवीः प्रति गृहीतु भस्मैतस्योने कृणव्य॑ सुरभावु लोके। तस्मै नमन्ता जनयः सुपर्णीमृतिवं पुत्रं बिभृता स्वेनम्। अप्स्वग्ने सधिष्ठव् (११)

सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सज्जायसे पुनः। गर्भो अस्योषधीनां गर्भे वनस्पतीनाम्। गर्भे

विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो अपामसि। प्रसद्य भस्मना योनिमुपश्च पृथिवीमग्ने। सूक्ष्यं
मातृभिस्त्वं ज्योतिष्मान्पुनरासदः। पुनरासद्य सदनमुपश्च पृथिवीमग्ने। शेषे मातुर्यथोपस्थे-
जन्तरस्याऽशिवतमः। पुनर्रूर्जा (१२)

नि वर्तस्व पुनरग्ने इषाऽऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रथ्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व
धारया। विश्वफिन्नया विश्वतस्परिं। पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसंवः समिन्यतां पुनर्ब्रह्माणो
वसुनीथ यज्ञैः। घृतेन त्वं तुनुवो वर्धयस्व सूत्याः सन्तु यज्ञमानस्य कामाः। बोधां नो
अस्य वचसो यविष्ट मऽहिंष्टस्य प्रभृतस्य स्वधावः। पीयति त्वो अनु त्वो गृणति वन्दारुस्ते
तुनुवं वन्दे अग्ने। स बौधि सूरिमधवां वसुदावा वसुपतिः। युयोध्यस्मद्वेषाऽसि॥ (१३)

आ तवोर्जाऽनु पोङ्कश च॥४॥

[३]

अपैत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः। अदादिदं यमोऽवसानं
पृथिव्या अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै। अग्नेर्भस्मास्यग्ने: पुरीषमसि संज्ञानमसि कामधरणं
मर्यै ते कामधरणं भूयात्। सं या वः प्रियास्तुनुवः सम्प्रिया हृदयानि वः। आत्मा वौ
अस्तु (१४)

सम्प्रियः सम्प्रियास्तुनुवो मम। अयः सो अग्निर्यस्मिन्सोममिन्द्रः सुतं दधे
जठरे वावशानः। सहुस्त्रियं वाज्मत्यं न ससिं ससुवाश्वसन्थस्तूयसे जातवेदः। अग्ने
दिवो अर्णमच्छां जिगास्यच्छां देवा ऽउचिषे धिष्ठिया ये। याः परस्ताऽद्रोचने सूर्यस्य
याश्वावस्तादुपिष्ठन्त आपः। अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधी- (१५)

ष्वप्सु वा यजत्र। येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थं त्वेषः स भानुर्णवो नृचक्षाः। पुरीष्यासो
अग्रयः प्रावुणेभिः सुजोषसः। जुषन्ताऽह्न वृद्यमाहुतमनमीवा इषौ महीः। इडामग्ने
पुरुदः सः सनिं गोः शश्वत्तमः हवमानाय साध। स्यान्त्रः सुनुस्तनयो विजावाग्ने सा तै
सुमतिर्भूत्वम्भे। अयं ते योनिरक्तत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जान- (१६)

त्रंश्च आ रोहाथां नो वर्धया रथिम्। चिदसि तयो देवतयाऽङ्गिरस्वद्वा सीद परिचिदसि
तयो देवतयाऽङ्गिरस्वद्वा सीद लोकं पृण छिद्रं पृणाथो सीद शिवा त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा
बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन्त्रा। ता अस्य सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृशञ्यः। जन्मं
देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः॥ (१७)

अस्त्वोपर्धीषु जानन्त्राचार्यत्वारि॑शब्दा॥८॥

[४]

समितः सं कल्पेथाऽ समित्यौ गोचिष्णू सुमनस्यमानौ। इष्मूर्जमभि संवसानौ सं वां मनाऽसि सं ब्रता समु चित्तान्याकरम्। अग्ने पुरीष्याधिपा भवा त्वं नः। इष्मूर्ज यज्ञमानाय धेहि। पुरीष्यस्त्वमग्ने रथ्यमान्युष्टिमाऽ असि। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासंदः। भवतं नः समनसौ समोकसा- (१८)

वरेपसौ। मा यज्ञऽ हिसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः। मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निः स्वे योनावभारुखा। तां विश्वैदैवरक्षतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुश्चतु। यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत। तत्रः परपदति द्विषोऽग्ने वैश्वानर् स्वाहा॥ नमः सु तै निरक्षते विश्वरूपे- (१९)

उज्यस्मयं वि चृता बन्धमेतम्। यमेन त्वं यम्या संविदानोत्तमं नाकमधि रोहयेमम्। यत्ते देवी निरक्षतिरा बन्ध दामं ग्रीवास्वविचर्त्यम्। इदं ते तद्विष्याम्यायुषो न मध्यादथा जीवः पितुमाद्धि प्रमुक्तः। यस्यास्ते अस्याः कूर आसञ्जुहोम्येषां बन्धानामवसर्जनाय। भूमिरिति त्वा जना विदुर्निरकृति- (२०)

रिति त्वाहं परिं वेद विश्वतः। असुन्वन्तुमयं जमानमिच्छ स्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वैषि। अन्यमस्मदिच्छु सा तं इत्या नमो देवि निरक्षते तुभ्यमस्तु। देवीमहं निरक्षतिं वन्दमानः पितेव पुत्रं दंसये वर्चोभिः। विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति सूरी वि चष्टे। निवेशनः सुङ्गमनो वसूनां विश्वा रूपाभि चष्टे (२१)

शर्चाभिः। देव इव सविता सुत्यधर्मन्द्रो न तस्थौ समरे पंथीनाम्। सं वर्त्रा दंधातनु निराहावान्कृणोतन। सिश्वामंहा अवृटमुद्रिण वयं विश्वाहादस्तुमक्षितम्। निष्कृताहावमवटऽ सुवर्त्रऽ सुषेचनम्। उद्रिणऽ सिश्वे अक्षितम्। सीरा युञ्जन्ति कुवयो युगा वि तन्वते पृथक्। धीरा देवेषु सुमृया। युनक्त् सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपत्तेह (२२)

बीजम्। गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इश्मृण्या पक्षमायत्। लाङ्गलं पर्वीरवऽ सुशेषऽ सुमुतिथसंरु। उदिलकृष्टिं गामवि प्रफव्यं च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्। शुनं नः फाल् वि तुदन्तु भूमिः शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहान्। शुनं पर्जन्यो मधुना पर्योभिः शुनांसीरा शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्षव मित्राय वरुणाय च। इन्द्रायाग्रये पृष्ण

ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन सीता मधुना समक्ता विश्वैर्द्वैरनुमता मुरुद्धिः। ऊर्जस्वती पर्यंसा पिन्वमानाऽस्मान्थसौते पर्यंसा उभ्यावृथस्व॥ (२३)

समौक्षो विश्वरूपे विदुर्निरक्ततिरुभि चंद इह मित्राय द्वाविशतिश्च॥६॥ [५]

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा। मन्दामि ब्रह्मणामुहृश्च शतं धामानि सुस च। शतं वौ अम्ब धामानि सुहस्रमुत वौ रुहः। अथा शतकत्वो यूयमिमं मै अगदं कृत। पुष्पावतीः प्रसुवतीः फलिनौरफुला उत। अश्वा इव सजित्वरीर्वरुद्धः पारयिष्णवः। ओषधीरिति मातरस्तद्वौ देवीरूपं ब्रुवे। रपाऽसि विद्वतीरितु रप- (२४)

श्वातयमानाः। अश्वत्थे वौ निषदेनं पर्णे वौ वसतिः कृता। गोभाजु इत्किलासथ यथसुनवंथं पूरुषम्। यदुहं वाजयन्निमा ओषधीरहस्ते आदुधे। आत्मा यक्षमस्य नश्यति पुरा जीवगृभौ यथा। यदोषधयः सुङ्गच्छन्ते राजान् समिताविव। विप्रः स उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः। निष्ठृतिर्नामि वौ माताथा यूयः स्थु सङ्कृतीः। सुराः पतुत्रिणीः (२५)

स्थन् यदामर्याति निष्कृता। अन्या वौ अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत। ताः सर्वा ओषधयः संविदाना इदं मे प्रावता वच। उच्छुष्मा ओषधीनां गावौ गोष्ठादिवेरते। धनं सनिष्वर्तीनामात्मानं तवं पूरुषा। अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेन इव ब्रजमक्रमः। ओषधयः प्राचुच्यवुर्यत् किं च तुनुवाः रपः। या- (२६)

स्त आतस्थुरात्मान् या आविविशुः परुःपरुः। तास्ते यक्षं वि बाधन्तामुग्रो मध्यमशीरिंव। साकं यक्षम् प्र पंत श्येनेन किकिदीविना। साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकंया। अश्वावतीः सौमवतीमूर्जयन्तीमुदोजसम्। आविष्टिसर्वा ओषधीरस्मा अरिष्टतातये। याः फलिनीर्या अफुला अंपुष्पा याश्वं पुष्पिणीः। बृहस्पतिप्रसूतास्ता नौ मुश्वन्त्वःहसः। या - (२७)

ओषधयः सोमराज्ञीः प्रविष्टाः पृथिवीमनु। तासां त्वमस्युत्तमा प्र णो जीवातवे सुव। अवपतन्तीरवदन्दिव ओषधयः परिं। यं जीवमश्ववामहै न स रिष्याति पूरुषः। याश्वेदमुपशृष्टवन्ति याश्वं दूरं परांगताः। इह सुङ्गत्य ताः सर्वा अस्मै सं दत्त भेषजम्। मा वौ रिषत्वनिता यस्मै चाहं खनामि वः। द्विपञ्चतुष्पदस्माकः सर्वमस्त्वनांतुरम्। ओषधयः सं वंदन्ते सोमेन सुह राज्ञा। यस्मै करोति ब्राह्मणस्त राजन्यारयामसि॥ (२८)

रपः पतुत्रिणीर्या अऽहंसो याः खनामि वोऽष्टादशं च॥५॥

[६]

मा नो हि सीञ्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवः सत्यधर्मा जजानां। यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजानु कस्मै देवायं हृविषां विधेम। अभ्यावर्तस्व पृथिवि यज्ञेन पर्यसा सुह। वृपां ते अग्निरिषितोऽव सर्पतु। अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पृतं यद्यज्ञियम्। तदेवेभ्यो भरामसि। इष्मूर्जमहमित आ (२९)

दद्र क्रृतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः। आ नो गोषु विशत्वौषधीषु जहामि सुदिमनिरामर्मावाम्। अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्बानो शवंसा वाजंमुक्ष्यं दधासि दाशुषे कवे। इरुज्यन्तग्रे प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य। स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षिं सानुसिं रयिम्। ऊर्जां नपाञ्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व (३०)

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दंधुभूरिरेतसश्चित्रोत्यो वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चाः अनूनवर्चा उदियरघि भानुनां। पुत्रः पितरा विचरन्तुपांवस्युभे पृणक्षि रोदसी। क्रृतावानं महिषं विश्वचरण्यणिमप्निं सुम्नायं दधिरे पुरो जनाः। श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा। निष्कर्तारंमधवस्य प्रचेतसं क्षयन्तः राधसे मुहे। रातिं भृगूणामुशिजं कविक्रंतुं पृणक्षिं सानुसिं (३१)

रयिम्। चितः स्थ परिचितं ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदता। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य सङ्गुथे। सं ते पयाःसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवाइस्युत्तमानि धिष्व॥ (३२)

आ मन्दस्व सानुसिमेकान्नचत्वारिंशत्त्रै॥६॥

[७]

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराहु तदु सोमं आह। बृहस्पतिः सविता तम्म आह पूषा मांधाथमुकृतस्य लोके। यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य पुक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम् तत्ते अर्वन्। अपां पृष्ठमसि योनिंग्रेः समुद्रमुभितः पिन्वमानम्। वर्धमानं मुह (३३)

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्म जजानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमुतः

सुरुचो वेन आवः। स बुधियो उपमा अस्य विष्टाः सुतश्च योनिमसंतश्च विवः। हिरण्यगर्भः समवर्ताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्। स दांधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषां विधेम। द्रुपद्मश्वस्कन्द पृथिवीमनु (३४)

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु सञ्चरन्तं द्रुपद्मं जुहोम्यनु सुप्त होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के चं पृथिवीमनु। ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। येऽदो रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषांमपसु सदः कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीः रनु। ये वांवटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥ (३५)

मुहोन्तु यातुधानानुमेकादश च॥३॥

[८]

ध्रुवाऽसि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वा समुद्र उद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृश्यते। प्रजापतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथोऽसि पृथिव्यासि भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृश्यते पृथिवीं मा हिं सर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै (३६)

चरित्रायाग्निस्त्वाभि पांतु मृद्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तयां देवतयाऽङ्गिरस्वद्वावा सीदा। काण्डाल्काण्डात् प्रोहन्ती परुषःपरुषः परिं। एवा नौ दूर्वे प्रतंतु सुहस्रेण शतेन च। या शतेन प्रतुनोषि सुहस्रेण विरोहसि। तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषां वयम् अषाढाऽसि सहमाना सहस्वारातीतीः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्युतः। सुहस्रवीर्या- (३७)

असि सा मा जिन्व। मधु वाता ऋतायुते मधु क्षरन्ति सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः। मधु नक्तमुतोषसि मधुमत्पार्थिवः रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमात्रो वनस्पतिर्मधुमा अस्तु सूर्यः। माध्वीर्गवो भवन्तु नः। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्। पिपृतानो भरीमभिः। तद्विष्णोः परम् (३८)

पदं सदा पश्यन्ति सूर्यः। दिवीव चक्षुराततम्। ध्रुवाऽसि पृथिवि सहस्व पृतन्युतः। स्यूता देवेभिरमृतेनागाः। यास्ते अग्ने सूर्ये रुचं उद्युतो दिवंमातुन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वभी रुचे जनाय नस्कृप्ति। या वौ देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः

सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। विराइ (३९)

ज्योतिरधारयथ्सुप्राङ्गोतिरधारयथ्सुराङ्गोतिरधारयत्। अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाऽश्वांसो देव साधवः। अरुं वहन्त्याशवः। युक्ष्वा हि देवहृतम् १ अश्वा॑ अग्ने रथीरिव। नि होता पूर्व्यः संदः। द्रुप्सश्वस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु सुश्वरन्तं द्रुप्सं जुहोम्यनु सुप्त (४०)

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्रेवैश्वानरस्य च। अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मात्रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे त्वा रुचे त्वा समिश्रवन्ति सरितो न धेनाः। अन्तरहृदा मनसा पूयमानाः। घृतस्य धारा अभि चांकशीमि। हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्। तस्मिन्न्युपर्णो मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधुं देवताभ्यः। तस्यांसते हरयः सुप्त तीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्॥ (४१)

प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विरादभ्युप्त तीरे चृत्वार्हं च॥६॥ [९]

आदित्यं गर्भं पर्यसा समञ्चन्यस्तुस्य प्रतिमां विश्वरूपम्। परि वृद्धि हरसा माऽभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः। इमं मा हिंसीर्द्विपादं पशूना॑ सहस्राक्षं मेध आचीयमानः। मयुमारण्यमनुं ते दिशामि तेन चिन्वानस्तुनुवो नि षोदा। वातंस्य ध्राजिं वरुणस्य नाभिमशं जज्ञान् सरिरस्य मध्यै। शिशुं नदीना॑ हरिमद्रिबुद्धमग्ने मा हिंसीः (४२)

परमे व्योमन्। इमं मा हिंसीरेकशफं पशूनां कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनुं ते दिशामि तेन चिन्वानस्तुनुवो नि षोदा। अजस्मिन्दुमरुषं भुरुण्युमग्निर्माडे पूर्वचित्तौ नमोभिः। स पर्वभिरकृतुशः कल्पमानो गां मा हिंसीरदितिं विराजम्। इमं संमुद्रं शतधारमुथसं व्युच्यमानं भुवनस्य मध्यै। घृतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा (४३)

हिंसीः परमे व्योमन्। गवयमारण्यमनुं ते दिशामि तेन चिन्वानस्तुनुवो नि षोदा। वर्णन्ति त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञाना॑ रजसः परस्मात्। मुही॑ सांहस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन्। इमामूर्णियुं वरुणस्य मायां त्वचं पशूनां द्विपदां चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन्। उष्ट्रमारण्यमनुं (४४)

ते दिशामि तेन चिन्वानस्तुनुवो नि षोदा। यो अग्निरग्नेस्तपुसोऽधिं जातः शोचात्पृथिव्या

उत वा दिवस्परिं। येन प्रजा विश्वकर्मा व्यानद्वम्भे हेऽः परिं ते वृणक्तु। अंजा हंग्रेरजनिष्ठं गर्भार्थसा वा अपश्यञ्जनितारमग्ने। तया रोहमायनुप मेध्यासूस्तया देवा देवतामग्ने आयन्। शरभमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तुनुवो नि षीद॥ (४५)

अग्ने मा हिंसोरग्ने मोष्टमारण्यमनु शरम् नवं च॥४॥

[१०]

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः। तद्वां चेति प्र वीर्यम्। शज्थद्वृत्रमुत संनोति वाजुमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी सपर्यात्। इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरे: सहस्तमा सहसा वाजयन्ता। प्र चर्षणिष्यः पृतना हवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च। प्र सिञ्चुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या। मरुतो यस्य हि (४६)

क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुंगोपात्मो जनः। यज्ञर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम्। श्रियसे कं भानुभिः सम्मिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्कभिः सुखादयः। ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धामः। अवं ते हेऽु उदुत्तमम्। कया नश्चित्र आ भुवदूती सुदावृथः सखां। कया शचिष्या वृता। (४७)

को अद्य युङ्गे धुरि गा ऋतस्य शिर्मीवतो भामिनौ दुरहणायूना। आसन्निपून-हृथस्वसो मयोभून् य एषां भृत्यामृणध्यस जीवात्। अग्ने नयाऽऽ देवानां शं नौ भवन्तु वाजेवाजे। अपस्वंगे सधिष्ठव् सौषधीरनु रुद्धसे। गर्भं सञ्चायसे पुनः। वृषां सोम द्युमां असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे। इमं मै वरुण तत्त्वा यामि त्वं नौ अग्ने स त्वं नौ अग्ने॥ (४८)

हि वृता म् एकांदश च॥३॥

[११]

विष्णोः क्रमोऽसि त्रिवस्यर्पन्नपृतेऽपेत् समितं या जाता मा नौ हिंसोद्वाऽस्यादित्यङ्गमिन्द्राग्नी रोचनेकांदश॥११॥

विष्णोरस्मिन् हुव्येति त्वाऽहं धीतिभिरुहेत्रां अष्टाचत्वारिंशता॥४८॥

विष्णोः क्रमोऽसि स त्वत्रो अग्ने॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः समाप्तः॥४-२॥

